

Катерина ЮДОВА-РОМАНОВА, Анастасія БЕЗЧАСТНА

ТВОРЧО-ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДОНЕЦЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ОРДЕНА ПОШАНИ ОБЛАСНОГО РОСІЙСЬКОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ М. МАРІУПОЛЬ У ПЕРІОДИ ВОЄННИХ ДІЙ

У статті досліджується та аналізується стратегія творчо-організаційної діяльності Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь у періоди воєнних дій (1914–1920, 1941–1945, 2014 років). Автори визначають основні етапи історії театру, пов'язані з воєнними діями, подають характеристику творчо-організаційної діяльності театру в контексті воєнно-історичних подій в регіоні, з'ясовують засади репертуарної та мовної політики театру у періоди воєнних дій.

Ключові слова: *Донецький академічний ордена Пошани обласний російський драматичний театр м. Маріуполь, воєнні дії на Донеччині, репертуар, гастрольна діяльність.*

В статье изучается и анализируется стратегия творческо-организационной деятельности Донецкого академического ордена Почета областного русского драматического театра г. Мариуполь в периоды военных действий (1914–1920, 1941–1945, 2014 гг.). Авторы определяют основные этапы в истории театра, связанные с военными действиями, дают характеристику творческой и организационной деятельности театра в контексте военно-исторических событий на Донбассе, определяют основы репертуарной и языковой политики театра в периоды военных действий.

Ключевые слова: *Донецкий академический ордена Почета областной русский драматический театр г. Мариуполь, военные действия на Донбассе, репертуар, гастрольная деятельность.*

This article investigates and analyzes the strategy of the creational and organizational activities of the Donetsk Academic Order of Merit of the regional Russian Drama Theatre of Mariupol during the periods of hostilities (1914–1920, 1941–1945, 2014). The authors define the mainstages of the history of the theater that are related to combat action, serve a creative and organizational characteristics of the theater in a context of military and historical events in the region, clarifies the principles of the repertoire and language policies during the times of war.

Keywords: *Donetsk Academic Order of Merit Regional Russian Drama of Mariupol Theatre, hostilities 1914–1920, 1941–1945, 2014, repertoire, tour in gactivity.*

Сучасний стан українського суспільства визначається суспільно-політичними трансформаціями, які, безперечно, впливають на культурно-мистецьку сферу та її складові чинники. Серед них і сфера театральної діяльності, де суспільні зміни позначаються чи не найяскравіше. 14 квітня 2014 року в Україні офіційно Указом Президента №405\2014 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної

цілісності України»¹ було розпочато антитерористичну операцію (АТО). Безперечно, такі історичні події не могли не позначитись на діяльності театральних колективів України, а особливо тих, які безпосередньо опинились у зоні АТО та прифронтової території. Тому творчо-організаційна діяльність Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь стала предметом цього дослідження. Хронологічні межі дослідження – воєнні дії на Донеччині 1914–1920, 1941–1945, 2014 ро-

ків – зумовлені прагненням проаналізувати діяльність колективу у вказані періоди.

Діяльність Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь від свого початку розгорталася в декілька етапів, кожний з яких мав свої ідеологічні, організаційні та художні виміри, що були зумовлені соціальними реаліями свого часу. В періоди воєнних дій практика театру набула чимало нових форм її творчого та організаційного існування. Розпочата в квітні 2014 року антитерористична операція в Україні зачепила всі аспекти театральної діяльності. Воєнні дії, що точаться сьогодні на Донеччині, спричинили докорінні зміни у театральному житті регіону. Тому для розуміння і відрефлектування творчо-організаційних трансформацій, їх основоположних рис і тенденцій, важливим є встановлення суспільно-історичних паралелей. Нова дієвість явищ мистецького життя потребує сьогодні свого наукового осмислення. А отже постала необхідність проаналізувати та закріпити цей досвід не лише на рівні емпіричних уявлень, а вивести його на рівень науково обґрунтованих тверджень.

Визначаючи стан дослідження проблеми, важливо зауважити, що творчо-організаційна діяльність Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь, зокрема її репертуарний аспект, до сьогодні наукою комплексно не досліджувалась. Фрагментарні дослідження Л. Яруцького^{2,3,4}, С. Бузова, С. Отченашенка⁵ торкалися лише краєзнавчих та мистецтвознавчих наукових аспектів.

Отож автори статті поставили за мету дослідити та проаналізувати стратегію репертуарної політики Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь у періоди воєнних дій. Реалізація цієї мети обумовила постановку та вирішення таких завдань: визначити основні періоди в історії м. Маріуполь, пов'язані з воєнними діями; надати характеристику творчо-організаційної діяльності театру в контексті воєнно-історичних подій в регіоні; з'ясувати засади репертуарної та мовної політики театру у періоди воєнних дій.

Початок відліку театрального життя в м. Маріуполь прийнято пов'язувати з 1847 роком, коли до міста вперше приїхала театральна трупа на чолі з антрепренером В. Виноградовим. Упродовж тривалого періоду – майже 30 років – через відсутність відповідного приміщення спектаклі проходили в орендованих коморах, в яких

часто були відсутні найелементарніші умови. У 1878 році в місті була створена перша місцева трупа, що складалася з професійних акторів. Для неї вже було орендовано більш-менш придатне для потреб театру приміщення. Саме з цієї дати краєзнавці пропонують починати відлік історії Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь. Тут розпочали свій творчий шлях артисти І. А. та Л. П. Загорські, Л. Ліницька та інші.

Знаменна подія сталась у Маріуполі 8 листопада 1887 року – відбулося відкриття театрального будинку, зведеного на кошти Василя Шаповалова, який отримав назву Концертний зал, пізніше – Зимовий театр. Це був досить великий будинок, з широкою сценою, залом для глядачів на 800 місць і оркестровою ямою. Відкриття нового приміщення ознаменувалося прем'єрою вистави «Ревізор» за п'єсою М. Гоголя⁶. У 1920-ті роки на сцені театру працював драматичний колектив «Новий театр» під орудою А. Борисоглібського. У 1934 році на основі міського драматичного театру створено Вседонецький музично-драматичний театр з постійним місцем перебування в Маріуполі (художній керівник – А. Смирнов, головний режисер – А. Іскандер). У листопаді 1936 року Маріупольський державний російський музично-драматичний театр показав п'єсу О. Корнійчука «Платон Кречет» – досить часто саме дата цієї прем'єрної вистави новоствореного першого стаціонарного закладу культури подається як дата створення сучасного театру.

По Другій світовій війні, у 1947 році, театр у Маріуполі тимчасово припинив діяльність. 1959 року діяльність театру було відновлено – будувалась нова стаціонарна театральна сцена, набиралась трупа, готувалися нові постановки. Тоді ж Маріупольському театрові було присвоєно статус Донецького державного. Урочисте відкриття новозбудованого театрального приміщення на 680 місць у самому центрі міста на площі, названій на його честь Театральною, відбулося 2 листопада 1960 року прем'єрою вистави «Іркутська історія» за п'єсою О. Арбузова. Театр користувався успіхом – всі квитки розкуповувались заздалегідь, актори мали неабияку популярність серед глядачів.

1978 року Маріуполь урочисто відзначив 100-літній ювілей міського театру, у зв'язку з чим Донецький державний російський драматичний театр був нагороджений орденом Пошани. 1985 року було відкрито Малу сцену театру.

Визнаючи внесок колективу в розвиток театрального мистецтва України, 12 листопада 2007 року наказом Міністерства культури і туризму України театрові присвоюється статус академічного. Сучасний Маріуполь і його містяни можуть сміливо пишатися найстаршим драматичним театром України – у 2016 році історія театру налічуватиме 138 років⁷.

Ставлячи за мету схарактеризувати особливості творчо-організаційної діяльності колективу Маріупольського театру у періоди воєнних дій в регіоні, слід зазначити історичний контекст досліджуваного періоду: 1914–1918 роки – Перша світова війна, яка хронологічно певною мірою збіглася з Українською національно-демократичною революцією (1917–1920); 1941–1945 роки – Велика Вітчизняна війна; 2014 – початок проведення АТО в Україні.

З 1914-го по 1920 рік у Маріуполі працювало багато різних колективів: цирк-театр братів Яковенків, театр «Гігант», театр «Ілюзіон», художній театр ХХ ст., театр Уварова та інші. Саме з діяльністю театру Уварова сьогоднішні дослідники пов'язують історію Донецького академічного ордену Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь: у 1887 році у Василя Шаповалова, який створив першу професійну трупу в місті, виникли фінансові труднощі та конфлікти у колективі, через які він був змушений після восьми років управління театром продати його І. Уварову. Театр, але вже Уварова, продовжував бути в старому Маріуполі головним осередком культури. В театрі Уварова працювала російська трупа, а в цирку-театрі братів Яковенків – українська. Таким чином, маріупольці мали конкурентоспроможне двомовне театральне середовище.

Окрім впровадження демократичної мовної репертуарної політики, колективи пропонували на розсуд глядачів широкий жанрово-тематичний спектр вистав. У репертуарі п'яти театральних колективів Маріуполя у 1914–1915 р. налічувалось понад вісімдесят постановок різноманітних жанрів. У відсотковому співвідношенні були показані 13 % комедій, 7 % драм, 30 % бойових хронік, 50 % п'єс маловідомих авторів. Серед інших театрів позитивно вирізняється репертуар театру Уварова, – наприклад, з чотирьох запропонованих у березні 1915 року п'єс три належать до світової літературної класики: «Війна і мир» Л. Толстого, «Дворянське гніздо» І. Тургенєва, «Одурений чоловік» Ж.-Б. Мольєра.

На жаль, достовірних даних про театральне життя регіону у буремні роки Української націо-

нально-демократичної революції 1917–1920 років немає.

У роки Великої Вітчизняної війни театр продовжував свою діяльність. Колектив не був евакуйований у тил. У 1942 році, коли місто загарбали німецько-фашистські війська, театр відновив свою діяльність на окупованій території. Він став показувати вистави українською мовою для місцевого населення в Маріуполі та вояків розташованих у місті українських добровольчих частин, гастролювати, обслуговуючи німецькі фронтові та прифронтові військові частини, про що писали газети у 1942 році.

15 березня 1942 року Маріупольському театру (Маріуполь, так окупанти називали тоді місто Маріуполь) було присвоєно ім'я Т. Г. Шевченка. Як свідчать часописи 1942 року, театр користувався неабияким успіхом у глядачів. Колектив прагнув випустити велику кількість нових прем'єр – зокрема, розпочав роботу над двома п'єсами: «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка та «Наймичка» І. Карпенка-Карого. Робота акторського складу організовувалась так, аби репетиції провадились рівнобіжно над обома виставами.

Продовжуючи опановувати українську класику, художній склад театру ознайомився ще з однією п'єсою І. Карпенка-Карого – «Суєта». Після читання відбулося жваве обговорення комедії з літературного та театрального-постановочного боку. «Суєта» ввійшла до репертуарного плану театру і була поставлена наприкінці сезону 1942 року. Згодом театр ім. Т. Г. Шевченка розпочав працювати над ще однією українською класичною п'єсою М. Кропивницького «Пошилися у дурні».

З квітня 1942 р. актори починають виїзди на фронт для «обслуговування» (саме так називали газети ці заходи) німців. У програмі виступів – українська народна музика, танці, українські та німецькі пісні. Глядачі дуже тепло сприймали виступи артистів, щиро цікавлячись українським мистецтвом.

Поряд з репертуарною театральною діяльністю в приміщенні театру відбувалися концерти. І не лише українською мовою, а й німецькою. Німці показували своє мистецтво, знайомили маріупольців з німецькою культурою.

Підсумовуючи роботу театру у театральному сезоні, часопис «Маріупільська газета» писав: «Тепер театр має упевненість у своєму національному напрямку. Багато зроблено в справі обладнання сцени українською бутафорією, придбано українське вбрання.

За короткий час (з жовтня 1941 р.) театр дав 135 вистав, які відвідало 60 592 глядачів, 140 концертів, які відвідало 68 100 глядачів. Крім того, з 10 січня група акторів на чолі з п. Ягуповим безперервно обслуговує німецьких вояків на фронті. <...> На літній сезон театр припиняє свою роботу в місті, але обслуговування німецьких вояків не припиняється. Крім того, дві акторські групи посилаються обслуговувати села.

Вересень місяць буде використаний для підготовки до нового сезону. На відкриття передбачається показати «Марусю Богуславку», крім неї прем'єри: «Суєта», «Підступність і кохання», «Ревізор»⁸. Наступного року в театрі відбулася чергова прем'єра – п'єса О. Островського «Без провини винувати».

Отже театр працював на повну силу – показав концерти і вистави, постійно розширював свій репертуар, віддаючи перевагу українській класиці.

10 вересня 1943 року місто Маріуполь було звільнено від німецько-фашистських загарбників військами 44-ї армії Південного фронту і морським десантом Азовської військової флотилії. Будівельники доклали багато зусиль, щоб щонайшвидше завершити відновлення приміщення міського театру. Відкриття нового першого післякупаційного театрального сезону відбулось 16 жовтня. Маріупольський театр ім. Т. Г. Шевченка був перейменований у Державний драматичний театр м. Маріуполя.

Звернімось до особливостей творчо-організаційної діяльності Державного драматичного театру м. Маріуполь 1944–1945 років. Патріотизм тематики першого вечора-концерту «Герої Великої Вітчизняної війни» простежувався вже в його назві. До програми входили монтаж літературно-художніх творів у виконанні заслуженого артиста РРФСР А. С. Ходирева. Відразу після звільнення міста колектив театру узявся до роботи над п'єсою К. Симонова «Російські люди». Спектакль був завершений наприкінці жовтня. Згодом театр до річниці Жовтневих свят поставив п'єсу Л. Леонова «Навала». Загалом, у сезоні 1944–1945 років колектив поволі поновив свою діяльність. У репертуарі з'явилась п'єса М. Горького «Останні» і дуже популярна у 40-ві роки п'єса Вс. Рокка «Інженер Сергєєв» про подвиг радянського робітника, який пішов на фронт. Театри навіть виборювали право на її постановку, хоча причина такої популярності крилася в суспільно-історичному контексті сталінсько-беріївських часів – за псевдонімом Вс. Рокк стояв тодішній нарком дер-

жбезпеки СРСР В. М. Меркулов*. Пізніше п'ять видань цієї п'єси (1942–1951 рр.) були заборонені й вилучені з бібліотек.

Досить часто приміщення театру використовувалось для урочистих партійних засідань, по завершенню яких відбувався перегляд вистави. Вхід був за запрошеннями, що їх отримували у відділах агітації райкомів КП(б)У. Нерідко в театрі відбувалися літературні збори, вшановувалась пам'ять великих поетів. 1 січня 1945 увечері тут зібралися на бал-маскарад учні старших класів міста. На сцені театру виступали і гастролери, – наприклад, Український ансамбль Сталінської обласної філармонії у складі 45 осіб.

Якщо простежити за часописами діяльність Державного драматичного театру м. Маріуполя за 1941–1945 роки, то її можна узагальнити так:

- У 1941 році театр не працював.
- З березня 1942 року по жовтень у Маріупольському театрі відбулося 6 прем'єрних вистав, 5 концертів, численні виїзди з концертами на фронт. Загалом театр дав 45 вистав.
 - 17, 18, 20, 23 березня відбувалася Шевченківська вистава в міському театрі.
 - У квітні – «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка; «Наталка-Полтавка» І. Котляревського, також відбувся концерт у виконанні військового оркестру.
 - У травні відбулися виїзди театру на фронт; 8, 13, 14, 15, 21, 24, 28 травня – «Наймичка» І. Карпенка-Карого; 10, 22, 31 – «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка; 9, 23 – «Наталка-Полтавка» І. Котляревського; 7, 17 – «Безприданниця» О. Островського; 30 – для дітей перша вистава дитячого лялькового театру за казкою Андерсена «Свинопас».
 - Червень: 21 – німецький концерт для цивільного населення; 11, 14 – «Наймичка» І. Карпенка-Карого; 13, 26 – «Наталка-Полтавка» І. Котляревського; 12, 25 – «Безприданниця» О. Островського; 17, 18, 19, 24 – «Пошились у дурні» М. Кропивницького.
 - Липень: 5, 9 – концерт балету за участі німецького оркестру; 3 – «Безприданниця» О. Островського.
 - Вересень: 6 – Великий концерт Військових оркестрів, 27 – «Пошились у дурні» М. Кропивницького.
 - За жовтень–грудень дані відсутні.

* Ухвалою Військової колегії Верховного Суду РФ № бн-00164/2000 від 29 травня 2002 Вс. М. Меркулов був визнаний таким, що не підлягає реабілітації.

• 1943 рік. З січня по травень у Маріупольському театрі відбулося 2 прем'єрні вистави, численні виїзди з концертами на фронт. Загалом театр дав 16 вистав.

– Січень: 21, 28 – «Безприданниця» О. Островського; 24, 31 – «Наймичка» І. Карпенка-Карого; 26, 29 – «Рожеве павутиння» Я. Мамонтова.

– Лютий: 2 – «Наталка-Полтавка» І. Котляревського; 4 – «Рожеве павутиння» Я. Мамонтова.

– Березень – дані не відомі.

– Квітень: 14 – «Пошились у дурні» М. Кропивницького; 15 – «Наталка-Полтавка» І. Котляревського; 16, 17 – «Вій» М. Гоголя.

– Травень: 6, 9 – «Вій» М. Гоголя; 7, 8 – «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка.

• 1944 рік. З листопада по грудень у Державному драматичному театрі відбулося 4 прем'єрні вистави, 1 концерт, численні виїзні вистави та концерти. Загалом театр дав 20 вистав.

– Листопад: 4, 11, 12 – «Анна Кареніна» Л. Толстого; 5, 8, 9 – «Одруження Белугіна» О. Островського; 7, 22, 23, 24, 26 – «Інженер Сергєєв» В. Рокка, 19 – «Площа квітів» В. Ільєнкова.

– Грудень: 6, 7, 8 – виїзні вистави; 12 – концерт Зінаїди Тарської; 17, 26, 28 – «Інженер Сергєєв» В. Рокка; 29, 30 – «Одруження Белугіна» О. Островського.

• 1945 рік. З січня по травень у Державному драматичному театрі відбулося 8 прем'єрних вистав, 3 концерти, багаточисленні виїзні вистави та концерти. Загалом театр дав 48 вистав.

– Січень: 3, 26 – «Інженер Сергєєв» В. Рокка; 9, 10, 12, 17, 18 – «Так і буде» К. Симонова; 4, 13, 28 – «Анна Кареніна» Л. Толстого.

– Лютий: 1, 2, 3 – виступ Чернівецького джаз-ансамблю; 4, 25 – «Інженер Сергєєв» В. Рокка; 8, 9, 20, 24 – «Останні» М. Горького; 10, 21, 23 – «Так і буде» К. Симонова.

– Березень: 3, 4, 14 – «Останні» М. Горького; 9, 10, 18, 23 – «Велика Земля» С. Герасимова; 17, 31 – «Анна Кареніна» Л. Толстого; 24, 30 – «Так і буде» К. Симонова; 28, 29 – «Одруження Бальзамінова» О. Островського.

– Квітень: 3, 4, 7, 13, 14 – «Одруження Бальзамінова» О. Островського; 5 – «Інженер Сергєєв» В. Рокка; 6 – «Так і буде» К. Симонова; 8 – «Анна Кареніна» Л. Толстого; 15, 20 – «Останні» М. Горького.

– Травень: 10, 11 – «Інженер Сергєєв» В. Рокка.

Виходячи з даної інформації можна виокремити і систематизувати основні напрями творчо-організаційної діяльності колективу:

1. У період активних бойових дій театр не діяв, але за першої ж можливості відновлював свою роботу. Таким чином, загалом театр під час війни працював – і під час німецької окупації, і по визволенню міста. Глядачі незмінно шанували творчість митців.

2. Репертуар театру до окупації був виключно російськомовним. Під час окупації театрові було присвоєно ім'я Т. Г. Шевченка. Вистави йшли винятково українською мовою. Концерти мали двомовний українсько-німецький лінгвістичний характер. Російська мова заборонялась. Творчий склад театру швидко пристосувався до нових умов і випускав все нові й нові вистави. Коли місто було визволено, театр повернувся до російськомовного репертуару.

3. Під час окупації до репертуару театру бралися переважно п'єси українських драматургів, за винятком «Безприданниці» О. Островського.

4. У 1944–1945 роках репертуар театру складався з сучасної радянської драматургії та російської класики.

5. Протягом усього періоду 1941–1945 років колектив проводив активну гастрольно-концертну діяльність.

6. У звільненому Маріуполі театр частіше використовувався для партійних та інших публічних зібрань, аніж для показу вистав. Звісно, показували й вистави, але всі вони мали переважно пропагандистсько-виховний характер в дусі комуністичної радянської ідеології.

У травні 2014 року у місті Маріуполь почали відбуватися виступи проросійських активістів. Причиною зіткнень між активістами так званої Донецької Народної Республіки та українськими військовими стали спроби звільнення адміністративних будівель міста від сепаратистів, які їх силою захопили. Це сталося в ніч з 6 на 7 травня 2014 року.

Протягом декількох днів точилося збройне протистояння. За офіційними даними загинуло 9 осіб, поранено 42. Також, за словами міністра внутрішніх справ України А. Авакова, згинуло двадцятьє сепаратистів. 10 травня міська влада Маріуполя оголосила днем жалоби за загиблими під час зіткнень.

Звичайно, що такі буремні події не могли не зачепити і міський театр Маріуполя. 10 і 11 травня, а це були субота та неділя, театр відмінив усі вистави. Втім, загалом можна стверджувати, що, попри виняткові обставини – бої розгорталися в двохвилинній ході від будівлі театру, – театр не припиняв своєї роботи і продовжував приймати

глядачів за будь-яких обставин. «Війна війною, а театр має працювати!» – казали в колективі.

Статистика свідчить: у травні 2014 театр показав 26 вистав, з них 14 комедій: «Одруження Бальзамінова» О. Островського, «Занадто одружений таксист», «Батько у павутинні» і «Люкс 13» Р. Куні, «Як стати безсмертним» А. Курейчика, «Божевільна історія піаніста» А. Барикко, «Маргарита» М. Булгакова, «Труффальдіно із Бергамо» К. Гольдоні, «Примадонни» К. Людвіга, «Баба Шанель» М. Коляди, «Маленькі комедії» Г. Горіна, «Готель “Каліфорнія”» Л. Лунарі, «Дама-невидимка» П. Кальдерона, «Граємо в дружню родину» М. Камолетті, «Побачення по середах» В. Красногорова. За винятком відміненої у зв'язку з днем жалоби вистави «Зіта і Гіта» та перенесеної «Як Іван Василену виручав» М. Непряхіна можна стверджувати, що репертуарна політика театру під час антитерористичних заходів не змінилась. І це цілком зрозуміло, адже театральний репертуар планується за 2–3 місяці і ситуаційно не підлягає корекції. При цьому треба віддати належне мужності та самопожертві виконавського складу театру, який за таких умов продовжував грати на сцені.

13 червня 2014 р. у Маріуполі сили антитерористичної операції повністю знищили центр дислокації терористів у місцевому ПТУ. Банк «Греческий», де перебували терористи, також звільнили. До операції залучили підрозділи Нацгвардії, спецпідрозділи МВС «Азов» та «Днепр-1»; блокпости навколо міста охороняли військові Збройних Сил України. Мешканці Маріуполя того дня не спали, по всьому місту було чути постріли.

Незважаючи на неспокійну ситуацію в місті, у червні театр показав 21 виставу, збільшивши кількість вистав для дітей: «Занадто одружений таксист» і «Люкс 13» та «Батько у павутинні» Р. Куні, «Як стати безсмертним» А. Курейчика, «Як Іван Василену виручав» М. Непряхіна, «Примадонни» К. Людвіга, «Баба Шанель» Н. Коляди, «Готель “Каліфорнія”» Л. Лунарі, «Побачення по середах» В. Красногорова. Лише 13 червня, коли у місті був оголошений початок антитерористичної операції, знову було перенесено на інший день музичну фантазію «Зіта і Гіта».

У липні було показано 13 вистав та відбулося закриття 136-го театального сезону. Репертуар театру на липень: «Одруження Бальзамінова» О. Островського, «Як стати безсмертним» А. Курейчика, музична фантазія «Зіта і Гіта», «Батько у павутинні» та «Люкс 13» Р. Куні, «Примадонни» К. Людвіга, «Баба Шанель» М. Коляди.

18 жовтня 2014 року відкрився новий, 137-й сезон Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь. Театр підготував для глядачів романтичну комедію «Сильвія» в постановці режисера Станіслава Непряхіна за однойменною п'єсою Альфреда Герні.

За літній період склад трупи зазнав істотних змін. На жаль, театр прифронтового Маріуполя залишили багато провідних акторів – з трупи звільнилися тринадцять акторів, серед них ті, на яких тримався репертуару театру: заслужена артистка України Світлана Немчук, артисти Світлана Доронченко, Євгеній Халиченко і його дружина Елла Харченко, Олександр Кочетков, Інна Хотєєнкова, Ігор Васецький, Максим Юлін, Артем Шевкопляс тощо. Натомість вакантні посади заповнили лише шість артистів, серед них були і з досвідом роботи, і ті, які ще здобувають освіти. Вони напружено почали працювати над терміновими вводами до вистав чинного репертуару, який також зазнав істотних змін, та над ролями у майбутніх прем'єрах. Репетиційний процес інтенсифікувався в рази, оскільки зміни в складі виконавців торкнулися всього чинного репертуару. Проте деякі вистави, на жаль, зовсім не підлягли відновленню і не лише через акторський фактор, а тому, що у деяких випадках фактично довелося б наново робити постанову, а театр не мав на це можливостей.

Економічна ситуація в театрі також склалася непроста. Щоб скоротити витрати, довелося відкласти на подальший період дві витратні постановки «Весілля Кречинського» О. Сухово-Кобиліна та «Позичте тенора» К. Людвіга⁹.

Отже, через організаційно-творчі трансформації репертуар театру на жовтень 2014 був наповнений такими виставами: прем'єра «Сильвія» А. Герні, «Занадто одружений таксист» та «Батько у павутинні» Р. Куні, «Танок на двох» Т. Москвіна, «Одруження Бальзамінова» О. Островського, «Як стати безсмертним» А. Курейчика, «Зіта і Гіта» музична фантазія, «Примадонни» К. Людвіга, «Граємо в дружню родину» М. Камолетті.

У листопаді вийшла прем'єра вистави «З привітом, твої таргани» режисера А. Левченка за п'єсою О. Богаєва «Російська народна пошта».

Паралельно колектив створив дві вистави для дітей: на Малій сцені була представлена глядачам казка «Клаптики по закуточках» Г. Остера, яка стала виїзною виставою.

Осінь 2014 року для маріупольців була неспокійною. 11 листопада у Маріуполі з боку моря

пролунав потужний вибух. Сили АТО продовжують контролювати ситуацію, як на суші, так і на воді. Бойовики постійно обстрілюють місто. Мешканці живуть у постійному страхі за своє життя, частина тікає з міста. Але театр продовжує свою самовіддану і натхненну працю.

Репертуар театру на листопад 2014 склали переважно оптимістичні комедії: «Сильвія» А. Герні, «Танок на двох» Т. Москвіна, «З привітом, твої таргани» за О. Богаєвим, «Занадто одружений таксист» та «Батько у павутинні» Р. Куні, «Як стати безсмертним» А. Курейчика, «Божевільна історія піаніста» А. Барикко, «Зіта і Гіта» музична фантазія, «Маргарита» М. Булгакова, «Труффальдіно із Бергамо» К. Гольдоні, «Маленькі комедії» Г. Горіна, «Готель “Каліфорнія”» Л. Лунарі, «Граємо в дружню родину» М. Камолетті, «Побачення по середах» В. Красногорова. Загалом – чотирнадцять постановок.

Грудень став ще складнішим для мешканців міста. 23 грудня вночі підірвали залізничний міст через річку Кальчик, через що було зупинено рух поїздів у районі залізничного вокзалу та морського торгового порту. Транспортний зв'язок з Маріуполем значно ускладнився. Серед містян поширилися панічні настрої.

Попри все, театр продовжує свою роботу. У грудні, напередодні зимових канікул, глядачам була представлена нова дитяча вистава на основній сцені – популярна казка французького письменника Ш. Перро «Кіт у чоботях».

Репертуар театру у грудні 2014 складається з дванадцяти постановок: «Сильвія» А. Герні, «Танок на двох» Т. Москвіна, «З привітом, твої таргани» за О. Богаєвим, «Занадто одружений таксист» та «Батько у павутинні» Р. Куні, «Як стати безсмертним» А. Курейчика, музична фантазія «Зіта і Гіта», «Маргарита» М. Булгакова, «Труффальдіно із Бергамо» К. Гольдоні, «Готель “Каліфорнія”» Л. Лунарі, «Граємо в дружню родину» М. Камолетті, «Побачення по середах» В. Красногорова.

Аналізуючи репертуарну політику театру кінця сезону 2013–2014 років і середини сезону (грудень 2014 року) 2014–2015 років можна зазначити:

– 3 травня по грудень 2014 року театр показав 78 вистав. Переважали комедії;

– За цей проміжок часу з театру звільнилося тринадцятеро з найкращих акторів театру;

– Через економічну скруту і недостатнє фінансування театр відмовився від двох нових витратних постановок;

– Чинний репертуар втратив чотири вистави: «Як Іван Василену виручав» М. Непряхіна, «Люкс 13» Р. Куні, «Баба Шанель» Н. Коляди (згодом була повернута до репертуару), «Даманевидимка» П. Кальдерона;

– За цей же період з'явилися три нові постановки: «Сильвія» А. Герні, «Танок на двох» Т. Москвіна, «З привітом, твої таргани» за О. Богаєвим.

Така тенденція свідчить про прагнення колективу боротися із ситуаційними труднощами і надає підстави для оптимістичного прогнозу. Сподіваємось, що незабаром Україна мине період випробувань і невдовзі глядачі Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь житимуть та працюватимуть в мирних умовах.

Підсумовуючи вищезазначене, слід зауважити, що театр завжди був і залишається дзеркалом суспільних подій. Досліджуючи діяльність Донецького академічного ордена Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь в роки Першої світової війни та в роки Української національно-демократичної революції, можемо відзначити, що Маріуполь, навіть у ці важкі для країни часи, завжди залишався одним з провідних культурних та театральних осередків регіону й країни.

Маріуполь був окупований німецько-фашистськими загарбниками у січні 1942 року. Театр не встигли евакуювати. Фашисти прагнули щонайшвидше позбутися будь-яких натяків на діяльність у місті радянської влади. Під час окупації у місті почали з'являтися (власне, перейменовуватись) насамперед нові місцеві газети, було перейменовано театр і навіть саме місто – газета отримала назву «Маріупільська газета», а місто Маріуполь стало – Маріуполем. 15 березня 1942 року Зимовий театр м. Маріуполя отримав нову назву Маріупольський театр ім. Т. Г. Шевченка. Як стверджують дослідники та історіографи Маріуполя, німецько-фашистські загарбники забороняли спілкування російською мовою. Навіть театр, котрий до окупації був російським, став українським, і, звісно, змінився його репертуар. Мета фашистсько-німецької ідеології полягала в тому, щоб знищити будь-який радянський рух. Діяльність театральних колективів на окупованих територіях, зокрема, в Маріуполі, мала відповідати прагненням рейху.

Першою виставою Маріупольського театру ім. Т. Г. Шевченка під час окупації була комедія «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-

Основ'яненка, режисер-постановник п. Зав'ялов. Актори показували нові вистави, також мали місце виїзні вистави. Німецько-фашистські загарбники постійно направляли групи акторів на фронт обслуговувати німецьких солдатів. Під час окупації театр показав 135 вистав, 140 концертів. В репертуарній політиці домінувала класична українська драматургія – п'єси І. Карпенко-Карого, І. Котляревського, М. Кропивницького. Поряд з нею активну позицію займала російська класика – твори О. Островського, М. Гоголя.

Маріуполь звільнили 10 вересня 1943 року. Театр ім Т. Г. Шевченка отримав назву Державний драматичний театр м. Маріуполя. Маріюпіль став знов Маріуполем. Перша післявоєнна вистава – «Анна Кареніна» Л. Толстого. Ставилася російська класика, повернулася сучасна радянська п'єса. Сучасної української та зарубіжної драматургії не було. Переважно ставилися п'єси ідеологічного спрямування на замовлення комуністичної влади.

Нині Донецький академічний ордену Пошани обласний російський драматичний театр м. Маріуполь також переживає, на жаль, нелегкі часи. Місто Маріуполь вважається прифронтовим містом зони АТО. Але театр Маріуполя в цих важких умовах продовжує свою роботу.

Вивчаючи історію Донецького академічного ордену Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь можна виокремити три історичні періоди, тісно пов'язані з воєнними діями, – 1914–1920, 1941–1945, 2014 роки. Спільною характеристикою для всіх трьох періодів є активна творча діяльність колективу, незважаючи на складні соціально-політичні та матеріально-організаційні умови. Активна гастрольна діяльність колективу характерна лише для періоду німецької окупації. В інші періоди театр активно використовував лише стаціонарне приміщення.

Репертуарна політика воєнних періодів має свої характерні домінанти:

1914–1920 роки – «п'єси-одноденки» на тему бойових хронік;

– 1942–1943 роки – новостворений україномовний репертуар з акцентом на українську та російську класику;

– 1944–1945 роки – постановка п'єс радянських авторів та російської класики;

– 2014 рік – комедійно-розважальне спрямування вистав класичної та сучасної української, російської та зарубіжної драматургії; кадрова ситуація зазнала значних змін – звільнилося 13 кращих акторів театру, що негативно відображається на репертуарі; попри скрутну економічну ситуацію і театрі продовжують виходити прем'єри.

Досліджуючи творчо-організаційну діяльність Донецького академічного ордену Пошани обласного російського драматичного театру м. Маріуполь автори торкнулися питань репертуарної політики без урахування глядацьких симпатій. Також це дослідження лише поверхнево торкнулось формальних жанрово-мовних характеристик репертуару театру. Отже при подальших наукових розвідках є сенс замислитись над мистецькою складовою вистав і над тим, на кого вони розраховані.

¹ Указ Президента України №405\2014 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rnbo.gov.ua/documents/343.html>. – [Заголовок з екрана]

² Яруцкий Л. Мариупольская старина : рассказы краеведа / Л. Яруцкий. – М. : Советский писатель, 1991. – 428 с.

³ Яруцкий Л. Пушкин в Приазовье : лит.-краев. очерк / Л. Яруцкий. – Мариуполь [б.и.], 1991. – 140 с.

⁴ Яруцкий Л. Старейший в Украине: из истории Донецкого областного драматического театра (г. Мариуполь) / Л. Яруцкий. – Мариуполь [б.и.], 1998. – 103 с.

⁵ Буров С. Д. Из истории Мариупольского театра (Годы, события, имена) / С. Д. Буров, С. И. Отченашенко. – Мариуполь : ЗАТ, 2003. – 136 с.

⁶ Яруцкий Л. Старейший в Украине... – 103 с.

⁷ <http://dramtheatre.com.ua/istorija.html>

⁸ Підсумки минулого і перспективи майбутнього сезону // Маріюпільська газета. – 1942. – Липень. № 82.

⁹ Ермишина Л. Каким будет 137-й сезон драматического театра без любимых артистов и с новыми лицами? : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pr.ua/news.php?new=35567>. – [Заголовок з екрана].